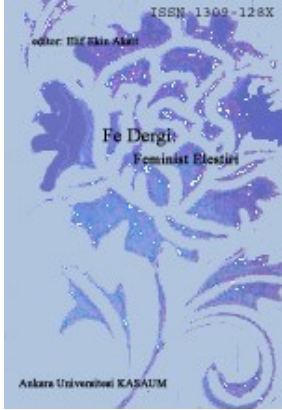

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 2 Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Evim, Güzel Evim: Bir Sığınmaevinde Feminist Yapı Çözümü
Gökçe Bayrakçeken Tüzel ve Didem Gediz Gelegen

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 5 Haziran 2010

Bu makaleyi alıntılar için: Gökçe Bayrakçeken Tüzel ve Didem Gediz Gelegen, “Evim, Güzel Evim: Bir Sığınmaevinde Feminist Yapı Çözümü,” *Fe Dergi 2*, no. 1 (2010): 43-57.

URL: <http://cins.ankara.edu.tr/siginma.html>

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Evim, Güzel Evim: Bir Sığınmaevinde Feminist Yapı Çözümü

Gökçe Bayrakçeken Tüzel ve Didem Gediz Gelegen***

Bu yazı Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevinde geçtiğimiz yılın Ağustos ayında başlayan deneyimimizi gözden geçirmeyi ve aktarmayı amaçlamaktadır. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi yerel yönetime bağlı bir sığınmaevidir ve gerek örgütsel yapısı ve gerek iç işleyişi açısından dikkat çekici ataerkil örüntülerle çevrilmiştir. Sığınmaevi içindeki çalışmalarımız ataerkil şiddetten bağımsız bir örgütlenme, çalışma ve nihayet yaşama alanı geliştirmek niyeti çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yazıda bir yandan sığınmaevinde ataerkilliğin tezahürlerine yönelik gözlemlerimiz ve bu tezahürleri mümkün kılan pratikleri değiştirmek için gösterdiğimiz çabayı, diğer yandan gerçekleştirmeye çalıştığımız ve hala sümekte olan ve bir model oluşturma yolunda ilerleyen yeniden yapılanma/yapılaşma çalışmalarını paylaşmak istedik.

Anahtar kelimeler: kadın sığınmaevi, şiddet, kadın dayanışması, bilinç yükseltme, ataerkil tezahürler

Home Sweet Home: Feminist Deconstruction in a Women's Shelter

This paper is written to narrate, interpret and share our experiences starting from August 2009, at the Women's Shelter of Çankaya Municipality, Ankara. Our Women's Shelter shares the aims and the organizational structure of the municipal administration. This connection opens the shelter to the danger of bearing the patriarchal patterns of the organizational structure and the manners of work as well. Despite this structural disadvantages, we have intended to develop a place free from patriarchal violence to work and live. In this paper we intend point our observations considering the various manifestations of patriarchy and the practices within which patriarchy manifests itself as well as the reconstructive work we have been doing and hoping that is gradually becoming a model to free our shelter from these manifestations.

Keywords: Women's Shelter, violence, women's solidarity, consciousness raising, manifestations of patriarchy

Taş bir sözcük düştü parçalandı
Henüz yaşayan göğsümde.
Zararı yok, ben zaten hazırdım.
Gelirim bunun da üstesinden.
Anna Ahmatova
Çeviri: Azer Yaran

Giriş

Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi 8 Mart 2008 tarihinde belediye tarafından kurulmuştur. Kurum çalışanlarının özverili çabaları ile açıldığı tarihten bu yana çok sayıda kadına hizmet vermiştir. Kurumun idari ve personel yapısında istihdamla ilgili bazı düzenlemelere bağlı olarak ortaya çıkan değişiklik sırasında bir yeniden yapılanma söz konusu olmuş; bu süreç geçen bir buçuk yılın deneyimi de göz önünde tutularak mevcut yapının geliştirilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

Kurumda son dönemde ortaya çıkan yeniden yapılanma çalışmaları toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısı içinde hareket etmek; dayanışma içinde şiddetten uzak bir ortak yaşam alanı hazırlamak; kadına yönelik şiddetle mücadelede toplumsal dönüşüm için bir potansiyel güç oluşturmak ve bireysel ve kurumsal düzlemde sürdürülebilir bir iyileşme sağlamak şeklinde özetleyebileceğimiz temel ilkeleri gözetilen çalışmalardır.

* Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi Yöneticisi.

** Çankaya Belediyesi Sağlık Müdür Yardımcısı.

Bu yazı Ağustos 2009 tarihinde başlayan süreçte sığınmaevinden sorumlu belediye yöneticisi ile sığınmaevindeki uzman ekibin işi bırakması sonucu gönüllü olarak evde çalışmaya başlayan “gönüllü yönetici/emekçi” olarak bizlerin bazı değişiklikler gerçekleştirme çabamızı ve bu çaba sırasında karşılaştığımız güçlüklerin bir kısmını anlatmayı amaçlamaktadır. Bu deneyimi paylaşmayı, ataerkilliğin ve iktidarın türlü biçimlerinin bir sığınmaevi çalışması içinde yer alan ve sığınma evinde kalan kişiler/kadınlar arasında nasıl çeşitli biçimlerde tezahür ettiğini örnekleme nedeniyle önemli görüyoruz.

Kadın Sığınağı/Sığınmaevi

Kadın Sığınağı nedir? Bu sorunun yanıtı kadına yönelik şiddetin kamusal alana ait bir sorun olduğu ve şiddete karşı geliştirilecek stratejilerin de kamusal stratejiler olması gerektiği görüşünde yatar. Kadınların deneyimi, modern toplumdaki özel-kamusal ikilemi içinde ataerkil toplumsal cinsiyet ideolojisi tarafından özel alana ait olarak tanımlanmıştır. Bu da kadınlık deneyiminin kamusal ilişkiler içinde var olmasını; bu ilişkilerin üretilen kamusal gücün bir parçası olmasını; onu şekillendirmesini ve yönlendirmesini engeller.¹ Öte yandan özel alan, ataerkil tahakküm ilişkilerinin çeşitli biçimlerde ve en çok da aile içinde sürdürüldüğü bir alan olarak kendini gösterir. Ataerkil tahakkümün en göz ardı edilemez biçimi ise fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik biçimlerde kendisini gösteren şiddettir.

Kadınlara yönelik şiddet, “özel” ya da “ulusal” bir sorun olarak görülmeksizin ilk kez, Viyana’da BM İnsan Hakları Konferansınca tanındı. Viyana Bildirgesine göre:

Kadınların ve kız çocuklarının insan hakları, evrensel insan haklarının devredilmez, ayrılmaz ve bölünmez bir parçasıdır [...]. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile cinsel saldırının ve sömürünün tüm biçimleri, kültürel önyargılardan ve uluslararası insan ticaretinden kaynaklananlar da dâhil, insan onuru ve değerleriyle bağdaşmaz ve ortadan kaldırılmalıdır.²

Bu bildirge, şiddeti sonlandırma ve kadın vatandaşlarının etkili biçimde korunmasını sağlama sorumluluğunu devlete yükler. Bu sorumluluğun yerine getirilme biçimlerinden biri kadın sığınaklarıdır. Kadın sığınakları toplumsal cinsiyet ideolojisinin tahakkümüne çeşitli biçimlerde maruz kalmış ve bununla mücadele etmek için gerekli maddi ve manevi koşulları kendisi ve çocukları için sağlayamayan kadınların geçici bir süre için barındıkları yaşam alanlarıdır. Sığınak fikri ikinci dalga feminizmin bir ürünü olarak kadınların maruz kaldıkları sistematik şiddetle mücadelede devletin ve kurumsal yapının işlevsiz/tepkisiz kaldığını görmeleri sonucunda doğdu. Bu nedenle “sığınak” kavramsal olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı çıkan, kadına yönelik şiddeti kamusal bir sorun olarak gören ve bununla mücadelenin sorumluluğu duyan bir anlayış tarafından geliştirilmiştir. Dolayısıyla özünde dönüştürücü bir politik duruşun inşa ettiği bir yapıdır. Kadın sığınaklarının varlığı kadına yönelik şiddetin kabul edilemez olduğu fikrinin somut kazanımlarındandır. Aile içi şiddetin kamusal alanda görünür hale gelmesi ve meşruluğunu yitirmesi gibi anlamlarla yüklüdür. Birleşmiş Milletler gibi çok uluslu kuruluşların kadına yönelik şiddetle mücadeleyi devletin görevlerinden biri sayması da ikinci dalga feminist hareketin politik çabalarının sonuç verdiğini göstermektedir.

Türkiye’de, 50.000’den fazla nüfuslu belediyeler, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda adımlar atması ve danışma merkezleri ile sığınaklar oluşturması konusunda yasa tarafından görevli kılınmıştır. Ancak yapılan çalışmalar bu görevin pek az yerine getirildiğine yönelik veriler içermektedir.³ Çankaya Belediyesi Kadın Sığınma Evi bu olumsuz tabloyu bir parça dönüştürebilecek potansiyele sahip bir kurumdur.

Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi

Çankaya Belediyesi kadın sığınmaevi ekonomik, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddete uğramış kadınların ve çoğu zaman çocuklarının kendilerini güçlendirerek yaşamlarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları stratejileri geliştirmek ve gerekli donanımlara sahip olabilmek için bir süre kaldıkları bir sığınaktır. Burada kalan kadınlar öncelikle duygusal/psikolojik sonra da ekonomik iyileşmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Kaldıkları süre içinde güçlenmek, kendilerine ve insanlara güvenmek, yaşama inanmak ve tutunmak için uzmanların yol göstericiliğinden yararlanmaktalar. Uzmanlar, kadınların psikolojik ve fizyolojik sağlığını düzeltmeleri için gerekli sağlık hizmetlerinden yararlanmalarından, meslek edindirme kurslarına yönelmelerine kadar çok çeşitli konularda yön gösterici olurlar. Burada kadınlar kendilerini, çevrelerindeki zorlu koşullardan bir süre için kurtarır ve yaşam koşullarını iyileştirmek adına adımlar atar.

Bir sığınma evi, kadınların ihtiyaçlarını karşılamak konusunda onlara çeşitli hizmetler sunar. Bu hizmetler sunulurken sığınmaevi binasından, organizasyon yapısına kadar pek çok düzenleme şiddete maruz kalmış kadınlara uygun, toplumsal cinsiyet ilişkileri ile ilgili duyarlılığa sahip ve ataerkil ideoloji ile mücadele eden bir yaklaşım biçimiyle ele alınmalıdır.

Yeniden yapılanma

Mart 2009'da yapılan yerel seçimler sonrasında Çankaya Belediyesinde aynı parti içinde farklı yaklaşımları temsil eden bir yönetim değişikliği gerçekleşmiştir. Kendisini “yeni toplumcu belediyecilik” olarak tarif eden yeni yaklaşım, belediyelerin verdiği sosyal hizmetleri öncelikli hizmet alanı olarak tanımlamakta; toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal politikalar üretme iddiası taşımaktadır. Bu yaklaşım yeni bir yönetici kadro ile çalışmaya başlamış; sığınmaevinin bağlı bulunduğu müdürlükteki yönetim değişikliği ise Temmuz 2009 itibariyle gerçekleşmiştir. Yeni yöneticiler, sosyal hizmetler alanında taşeron şirketler üzerinden hizmet satın alma yoluyla istihdam edilen bir kadroyla çalışma sistemini devralmışlardır.

Ağustos 2009'a gelindiğinde sığınmaevinde 4 sosyal hizmet uzmanı, 3 psikolog, 2 sosyolog, 1 rehberlik ve psikolojik danışmanlık uzmanı, 3 çocuk gelişimci, 1 öğretmen ve 13 gözetmen, 15 güvenlik şirketi elemanı çalışmaktaydı. İlk bir ay içinde yeni yöneticilerin geçmişe dönük işçi alacaklarının ödenmesini ve tam istihdamı sağlayamamış olmalarıyla, ciddi iş güvencesi ve istihdam sorunları yaşayan ekip işi bıraktı. Bu gelişme üzerine Ankara'da kadına yönelik şiddet alanında ve kadın hareketi içinde yer alan ve pek çoğu Kadın Dayanışma Vakfı üyesi olan bir grup kadını durumu değerlendirip belediyenin bu hizmeti sürdürebilmesi için çaba gösterme ve istihdam sorunları çözümlene kadar gönüllü olarak çalışacak bir kadro oluşturmaya çalıştık. Eski kadro tarafından deneyim aktarımının yapılmadığı bu zemin, şiddet alanında teorik birikime sahip, ancak sığınmaevi hizmetine özgü deneyimi ve eğitimi olmayan bizler için son derece kaygandı.

Öte yandan sığınma evinde ihtiyaç duyulan bilinç değişimi için de uygun bir başlangıç dönemi değildi. Çünkü gözlemlerimizden edindiğimiz kanı sığınmaevinde başlayan yeniden yapılanma sürecinin sadece işleyiş dair yenilikleri değil bütünsel bir yaklaşım değişikliğini gerektirmekte olduğuydu. Evin sıradan bir sosyal hizmet kurumu olmaktan çıkarılması öncelikli amacımızdı. Çünkü bu tür bir kurumsallık bir yandan bürokratik işleyişin hantallığını diğer yandan ataerkil yönetim ilişkilerini beraberinde eve taşımaktaydı. O halde giriştiğimiz değişim topyekün bir düşünce değişimi anlamına gelmekteydi.

Bu düşünce değişimi kadın sığınağını, bir tür sosyal yardım kuruluşu tavrı ile değil ancak kadınlık durumu üzerinden yükselen bir ortak bilinç ve bu bilinçle şekillenen ortak mücadele alanı olarak görmeyi gerektiriyordu. Bu da ancak her türlü bürokratik ilişkinin üzerinde bir ekip çalışması ile mümkündü. Bu ekibin basitçe ücretlilerden değil, ortak bilinç çevresinde, bu bilinç durumunun yönlendirdiği müşterekler için mücadele halinde bir araya gelmiş kişilerden oluşması beklenir. Ancak bizim deneyimimizde ekip dinamikleri fazlasıyla sıra dışıydı.

Yaklaşık 1,5 aylık bir sürecin sonunda işi bırakan uzman ekip, istihdama ilişkin düzelmeler üzerine belediye yöneticisi tarafından işe davet edildi. Daveti kabul eden 2 sosyal hizmet uzmanı, 3 psikolog, 2 sosyolog işe geri döndü. Gönüllü yönetici ile birlikte çalışmaya başlayan uzman ekip ile birlikte feminist çalışma ilkeleri, kadına yönelik şiddet alanında feminist teori, gözetmenlerle toplumsal cinsiyet konularında toplantılar ve eğitimler düzenlendi. Burada yaşamak istediğimiz bilinç ortaklığı, bize bu durumu salt gönüllü çalışmalar içinde bile tesis etmek zor iken, iş ortamında, üstelik istihdama dair sorunların yaşandığı bir iş ortamında kurmaya çalışmanın ne kadar zor olduğunu gösterdi. Üstelik buradaki ekibi oluşturan kişiler farklı politik arka planlara sahip, karşılaşma anı itibariyle işveren ve işçi olarak karşı saflarda duran, feminist olan ve olmayan kadınlardan oluşuyordu.

Bu süreçte çalışma ilişkilerini belirleyen tavır üzerine düşüncelerimiz gelişti: Buna göre sığınakta çalışmak için gerek duyulan motivasyon kesinlikle fedakarlık ilişkisi üzerinden değil, ortak mücadele ilişkisi üzerinden kurulmalıydı. Birilerinin diğerlerini kurtardığı bir ortam yaratılmamalıydı. Aksine sığınma evinin ortak mücadele alanlarından biri olduğu düşüncesi öncelikli motivasyon kaynağını olmalıydı. Öte yandan çalışma ilişkileri gönüllülük dolayısıyla ortaya çıkan emek sömürsünün de içermemeliydi.

Belki de bu noktada belirtmek gerekir ki bu düşünce ataerkil sistem ve ataerkil tezahürler ile mücadele niyetinden temellenmektedir. Kadın sığınaklarında kalan kadınların yaşamlarında ataerkilğin tezahürü fiziksel, cinsel ve duygusal ve ekonomik şiddet biçimlerini barındıran aile içi şiddettir. Geleneksel aile yapısının pratikleri içinde ataerkillik şiddet, yoksun bırakmanın ve tahakkümün türlü biçimlerinde tezahür eder.⁴ Bu tekil

tezahürlerle ve bunlara maruz kalan kadınların yaşadıkları travmalarla mücadele sığınmaevi çalışmasının temel etkinliğidir. Ancak bir kadın sığınağının varlığı bu etkinlikten ibaret değildir. Sığınağı var eden kurucu prensip ataerkil ideolojinin kurguladığı yaşam biçiminin mutlak ve zorunluluk olmadığı düşüncesinde yatar. Motivasyonu sağlayan kaynaklar ise alternatif yaşam alanları kurmaya yönelik çabamız ve arzumuz; toplumsal cinsiyet ilişkilerini bir baskı aracı olarak kullanan ve kadınlığı tahakküm altına alan sistemin dışında yaşam biçimleri olduğuna ilişkin inancımız; mevcut toplumsal sistemle mücadele etmek konusundaki kararlılığımızdır. Unutulmamalıdır ki, kadın sığınakları, modern devletin halkının refahını ve güvenliğini kurmak amacı ile ortaya attığı bir sosyal hizmet biçimi değil; ikinci dalga feminizmin ataerkillikle mücadelesi sırasında ortaya çıkan bir politik yapılaşmadır. Çok uluslu kuruluşlarca üye ülkelere bir zorunluluk olarak getirilmiş olması kadın sığınaklarının feminist idealler ile ve mücadele biçimleri içinde şekillendiği gerçeğini değiştirmez. Eğer bu gerçeklik bozulmaya uğratılırsa ataerkil işleyişin çarkına girmiş bir kadın sığınağı haline gelmek tehlikesi baş göstermektedir. Kadın sığınakları, içinde yaşayan ve çalışan kadınların toplumsal cinsiyetlerinden doğan bir potansiyel barındırmaktadır. Bu potansiyel, kadın sığınaklarını ataerkil sistemi dönüştürecek ajanlardan biri haline getirir.

Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevini sözünü ettiğimiz niteliklere sahip bir yaşam ve dönüşüm alanı haline getirmek yeniden yapılanma çalışmalarındaki temel amacımızdır. Bunun için ciddi bir bilinç yükseltme çabası içinde ortaklığımızı ve amaçlarımızı anlamak üzere bir araya gelmek; sığınmaevi içinde kullandığımız kelimelerden tutun da tüm idari işleyişin biçimine kadar pek çok ve çeşitli çapta meseleyi yukarıda sözünü etmeye çalıştığımız ilkeler çerçevesinde masaya yatırmak gerekti. Bizi bekleyen temel görev, kültürel kodlarımızı terk ederek yaşama başka bir gözle bakabilmektir. Bu yazının ilerleyen bölümlerinde literatürdeki ifadesi ile bilinç yükseltme çabalarımızın örneklerini göreceksiniz.

Bir sığınma evi, burada kalan kadınlara karşılaştıkları ataerkil tahakküm ilişkisinden bağımsız olarak kendilerini yeniden yapılandırabilecek ve ayakta durabilecek gücü toplamaları için gerekli olan zamanı ve koşulları hazırlar. Bu koşulların birinci ayağını ataerkilliğin öngördüğü iktidar, tahakküm ve şiddet temelli toplumsallık biçimlerinin dışında da bir yaşam olduğunu göstermek; insanların bu ilişkilerden bağımsız olarak da bir arada yaşanabileceği konusunda inançlarını tazelemek; kadınlara alternatif bir yaşam biçimi olduğuna dair bir örnek oluşturmak; böylece onların yaşama karşı duydukları güveni yenilemek ve güçlendirmek olmalıdır. Bunun için her şeyden önce sığınmaevi içindeki toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ataerkil iktidar ilişkilerinin alternatiflerini üretebilen bir bakış açısı geliştirme gereği vardır.

Sığınma evleri çok sayıda yetişkin kadının toplu halde bir arada yaşadığı yaşam alanlarıdır. Kadınlar açısından şiddete dur demeye karar verdikleri nokta, alışkın oldukları sosyalleşmenin dışına çıkmayı ve farklı deneyimlere yelken açmayı zorunlu kılmaktadır. Kadınlar arasında olmasa da, kamusal mekanizmalar açısından “mahrem mesele” olan ev içi şiddet, karakol polisinden danışma merkezi çalışanına kadar pek çok kimseyle paylaşılmakta; barınma amacıyla geldikleri yeni yaşam alanları da Türkiye’deki ortalama itibarıyla mahremiyete müsaade eden tek kişilik odalardan değil; daha çok ortak yaşam alanlarından oluşmakta, dolayısı ile, sosyalleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Evlerin içinde, yalnız başına yaşanan bir deneyim olmaktan çıkan şiddet ve istismar sığınmaevinin sosyal ortamında acıların, yoksunlukların, farklı toplumsal statülerin çarpıştığı, hatta zaman zaman yarıştığı bir matris yaratmaktadır.

Buranın sosyal yaşam koşulları kuşkusuz bu evde kalan kadınların kişisel özellikleri ile belirlenen ve dolayısı ile evin değişken sakinlerine göre farklı şekiller alabilen devingen bir yapıdır. Sığınmaevi nüfusunun sürekli değişiyor olması, bu ortamdaki toplumsallaşma biçiminin dinamikliğini ve devingenliğini artırıcı bir etkidir. Sığınma evindeki ortaklaşa yaşamın genel çerçevesini, bu yapının sabit parçaları olan sığınmaevi personeli oluşturabilir. Ancak bunu kural koyucular ve uygulayıcılar olarak değil kendi davranış biçimleri ile sığınma evinde kalan kadınlar için ilişki modelleri oluşturarak yapmalıdırlar. Sığınmaevi yaşamı kadınlar için alternatif bir toplumsallık örneği göstermelidir ki kadınlar içinde buldukları ataerkil tahakküm ilişkilerine alternatif olabilecek ilişkilerin kurulabileceği ve sürdürülebileceğine ilişkin bir umut beslesin; geleceğe yönelik olumlu duygular geliştiresin. Bu da ona kendi durumunu iyileştirmek için gerekli olan gücü verecek, başkalarına yeniden güven duyabileceği ve toplumsal yaşama katılabileceği duygularını pekiştirecektir.

Tahakkümden, ataerkil iktidardan, şiddetten bağımsız bir alternatif yaşam alanı öncelikle sığınmaevi çalışanlarının rızası ve katılımı ile gerçekleştirilebilir. Mesleki bilgi ve beceri ne kadar yüksek olursa olsun, sözünü ettiğimiz alternatif yaşam biçimini içselleştirmemiş bir ekip sığınma evinin işlevlerini doğru olarak yerine

getirmesini sağlayamaz. O halde bilinç yükseltme sürecinin temelini yaşam alanımızdaki ataerkil ilişkilene biçimlerini gözlemek ve bunları sorgulamak oluşturur.

Biz Bir Aile (mi)yiz?

Söz konusu sorgulamaya takılan ilk algı sığınma evinin bir aile yuvası olduğuna yönelik algımızdı. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınma Evini yeni dönemde izlenen temel ilkeler ışığında kurgulayabileceğimiz bir alternatif yaşam alanına dönüştürmek için öncelikle mevcut toplumsallık biçimini ve bu biçimin sığınma evindeki yaşamı nasıl şekillendirdiğini görmek/farketmek gerekliydi. İlk gözlemlerden edindiğimiz izlenim sığınma evindeki yaşamın Belediye Sağlık İşleri Müdürlüğü'nün otoriter ve kontrolcü bir baba rolünü üstlendiği, sığınmaevi yöneticilerinin ve uzmanlarının bu otoriter babanın yarattığı gerilimi yumuşatmaya çalışan, ancak her zaman bu otoritenin sınırları içinde davranmak zorunda bırakılan ve arada kalan “anne” ve “kız kardeşler” olmak durumunda kaldıkları ataerkil bir aile içindeki yaşamla büyük benzerlikler gösterdiği yönündeydi. Görüşmeler sırasında sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve psikologlardan oluşan uzman grubu da söz konusu ilişki biçimini doğru bulmadıklarını, bundan rahatsızlık duyduklarını ve bu ilişki biçiminin uzmanlık çalışmalarını gerektiği gibi yerine getirebilmelerine engel olduğunu ifade ettiler. Kaldı ki hem sığınma evinde kalan kadınların, hem de uzmanların deneyimleri ailenin güçlendirici ve güvenilir biricik yapı olduğu anlayışının her zaman doğru olmadığını gösteren deneyimlerdir.⁵

Sığınma evinin temel amaçları ve ilkeleri ile örtüşmeyen bu tür bir ilişki biçiminin terk edilmesi gerekliliği açtı. Çankaya Belediyesinde yönetici kadronun değişmesi ve yeni yönetimin feminist bir bilinçle hareket etmeyi öncelikli görüyor olması ataerkil tahakküm ilişkilerinin dönüşmesi için bir fırsattı. Ancak aile benzeri örgütlenmenin terk edilmesi için yönetici kadronun ataerkil uygulamalarının bitmesi yeterli değildi. Bu noktada özellikle uzmanlar, görüşmelerimizde bize, sığınma evine gelen kadınların anne şefkati arayarak geldiklerini, konukların uzmanların davranışlarını bu yönde yorumladıklarını ve aile benzeri ilişkinin bu etkileşim içinde kendiliğinden kurulduğunu ifade ettiler. Gözlem süresi içinde benzer bir etkileşime bizlerin de girdiğini belirtmeliyiz. Bu tür bir yanlış yönlendirmenin nedenleri içinde bulunduğumuz toplumsal yapının aile ilişkilerini öncelikli görmesi ve model göstermesi; mevcut toplumsal cinsiyet ideolojisi olan ataerkil ideolojinin kadının aile içinde tanımlanan rollerini ve bağımlılığını dayatması; bu tür bir toplumsallıkla çevrilen kadınların başka türlü ilişki biçimlerini kurmak ya da bu biçimlere uyum sağlamak konusunda yaşadıkları güçlükler olarak sıralanabilir. Evde kalan kadınlar gerek aile içinde gerek çalışma yaşantısında geleneksel otorite ilişkilerini pratik etmiş olduklarından kültürel olarak paylaşımcı bir ilişki kurulmasına adapte olmakta güçlük çekmektedirler. Otoriteyi farklı biçimlerde yeniden üretmekte ve birbirlerine uygulamaktadırlar. Evde çalışan kadınlar da benzer bir kültürel kodlanmışlıkla işlerini yapabilmek için bir otorite tarafından yönlendirilmeye ve kontrol edilmeye ihtiyaç duymakta ya da kendileri otoriter roller üstlenmekte idiler.

O halde yeni dönemde ataerkil aile yapısına benzer özellikler taşıyan bir kurum olmaktan çıkabilmek için öncelikle sığınmaevi çalışanlarının kadınlara bu yönde rol model olmaları gerekir. Sığınma evinde, görevlendirme ve kontrol yerine işbölümü ve sorumluluk dağılımına dayalı bir işleyişin örgütlendiği; otokontrol mekanizmalarının kurulduğu; hiyerarşik ilişkiler yerine her çalışanın kendisini her kademedede rahatça ifade edebileceği fikrinin yerleştiği; kadınlık durumunun ortaklığına dayalı bir dayanışma örgütlenmesi kurmak önceliklidir. Bu yolla aile benzeri bir hiyerarşik ve cinsiyetçi yapı dışında da insanların karşılıklı sevgi, şefkat ve dayanışma ilişkisi kurabileceklerialgısını geliştirmek önemlidir.

Kadınlar ve Öteki Kadınlar

Yaşam alanımızdaki ataerkil örüntülerden bir diğeri de kadınlar arasındaki hiyerarşik sıralanıştır. Kadınların bu sıralanıştaki yerlerini ataerkil değerler belirler. Bu ilişkileri fark edebilir hale gelmemiz önemlidir ve bir diğer bilinç değişimine işaret eder. O halde farklı kadınlık durumlarının karşılaşma alanı olarak sığınma evinde, kadınların birbirleri ile olan ilişkileri de yeniden gözden geçirilmelidir. Bu tür bir ihtiyaç gözlemlerimiz sırasında kendisini gösterdi. Bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonuçlarını sadece “fiziksel şiddet” olarak algılayan bazı çalışanların kendilerini “şanslı” kadınlar olarak gördüklerini ve evde kalan kadınların “mağduriyet”lerine dayalı bir hiyerarşi yaratma eğiliminde olduklarını gözlemledik. Bu nedenle yeniden yapılanma sürecinde yaşam alanımızı ataeril değerlerden bağımsızlaştırmak için bu değerlerin bize dayattığı sıralanışlar üzerinden değil ortaklıklarımız üzerinden bir ilişki biçimi kurmaya yönelmeyi önemsedik.

Sığınma evinde çalışan ve kalan kadınlar arasındaki ortaklık dayanışmanın temeli olarak görülmeli, farklılıklara saygılı ancak bu farklılıkların eşitsizlik kaynağı olmadığı bir düşünce sistemi yerleşmelidir. Görüşmelerimizde, gözetmenlerin bazıları, burada çalışmakla ve gördükleri kadınların hayatlarına şahit olmakla ilişkili olarak “kendimizin ne kadar şanslı olduğumuzu hissettik”, “kendi halimize şükrettik”, gibi ifadeler kullandılar. Bu tür ifadeler kadınlar arasında ataerkil kültürel kodların yarattığı hiyerarşik bir ilişkinin var olduğuna işaret etmekteydi ve ilişkilerin ataerkil dinamiğini yansıtıyordu. Aynı biçimde sığınma evini “evladı” gibi gördüğünü ifade eden çalışanların ilişkisi de benzeri bir sorun içeriyordu. Sığınmaevindeki temel motivasyon kaynaklarının şefkat, acıma ve yardım değil, kararlı bir destek ve dönüştürme çabası olduğunu daha önce belirtmiştik. Tekrar vurgu yapmamızın amacı, bu çalışmaların Osmanlıdan öncesine dayanan bir tarihi olduğu düşünülen, kadınların kendilerinden daha alt sınıfın kadınları için kurduğu, kadınlara “iyilik” yapma, koruma ve iyileştirme kurumlarına gönderme yapan bir yanı politik rotayı saptırabilecek bir potansiyel risk olarak sürekli içinde taşınmasıdır.⁶

Kaldı ki “şanslı kadınlar” ile “zavallı kadınlar” arasındaki ilişkiler, yaygın olarak, şefkat ve kontrol içeren tahakküm ilişkisi biçiminde görülmektedir.⁷ Yaygın olandan farklı olarak, burada geliştirmeye çalıştığımız model, kadınları güçlendirmeyi amaçlamakta ve bu gücü onları şiddet yolu ile güçsüz ve savunmasız bırakan kişilere ya da yapılara karşı direniş ve hayatta kalma stratejileri geliştirmek üzere kullanmalarınıdır. Burada çalışan kadınlar, özelde kendilerinin de pek çok farklı biçimine maruz kaldıkları ataerkil tahakkümün göz ardı edilemez biçimlerine karşı verdikleri mücadelede hemcinslerine destek olurken, genelde ataerkil toplum yapısının kadına dayattığı yaşam biçimine alternatifler yaratarak, bu yapıya karşı koymaktadırlar. Deneyimimiz bize kadınlık deneyiminin temel bir ortaklık alanı olarak alınması ve geliştirilecek bilincin de bu ortak deneyim üzerine kurulmasının olumlu potansiyel taşıdığını düşündürdü.

Yaşam alanları ve aidiyet

Yapılan görüşmelerde, geçmiş belediye yönetimi döneminde sığınmaevindeki çalışanları, evin iç düzenlemesine ilişkin olarak gerek duydukları değişiklikleri yapamadıklarını, kalan kadınların kendi odaları da dâhil olmak üzere kullandıkları mekanları istedikleri gibi düzenlemelerine izin verilmediğini ifade etmişlerdir. Yapması engellenen değişikliklerin yatakların ya da koltukların oda içinde yerlerini değiştirmekten ibaret olduğunun altını çizmek gerekir. Burada dikkat çekici olan evin fiziksel koşullarında oluşturulacak küçük değişikliklere izin vermeyen düşünce yapısıdır. Görüşülen kadınlar evin iç mekân düzenlemesine ilişkin olarak geliştirilen bu kurallı yapının gerekçesi olarak dönemin idarecisi tarafından kendilerine yapılan açıklamayı şu şekilde aktardılar: “Bir sığınmaevinde kalan kadınların kendilerini evlerinde gibi hissetmeleri onları eylemsizliğe ve buradan gitmemeye itebilir. Burayı bilerek ev gibi sıcak görümlü bir yer olarak düzenlemedik. Ofis gibi görünsün ki, kadınlarda gitme isteği uyandırır.”⁸ Bu gerekçe ile soğuk ve itici bir iç düzenleme öngörülmüş; hatta kadınların odaları da dâhil olmak üzere yaşadıkları mekânla ilişki kurmalarına izin verilmemiştir. Bunu sağlamak için de oda kontrolleri başta olmak üzere yönetimin “baskın” benzeri denetim ziyaretleri söz konusu olmuş, bu ziyaretlerde bütün kapılar açık tutulmuş ve bütün ışıklar yakılmıştır. Söz konusu ziyaretlerin cezaevindeki kontrolleri andırdığı açıktır.

Kadınlar sığınmaevine gelirken kontrol ve kurullarla çevrili bir yaşama değil, huzur duyacakları, kendi kendilerine kalabilecekleri ve kaybettikleri güven duygusunu yeniden kazanacakları bir yere ihtiyaç duymaktadırlar. Özel yaşama yönelik bu tür müdahaleler bu ihtiyacın giderilmesini olanaksız kılmakta ve şiddetin bir biçimi olarak sığınmaevindeki kapılardan içeri sızılmaktaydı. Oysa güçlenmek için, şiddetin her biçiminden uzak olmak, yaşadığı mekânda kabul gördüğünü hissetmek, aidiyet duygusu geliştirmek gerekir.

Özel yaşam alanları bu şekilde kontrol edilmeye çalışılırken, ortak yaşam alanları aksine ihmal edilmiş; bu alanlara kollektif kimliği ören, dayanışma duygusu yaratan özellikler kazandırmak için çalışmalar yapılmamıştı. O halde sığınmaevinde artık, kadınların kendi odalarında özerkliğini ve mahremiyetini destekleyen, ortak yaşam alanlarını dayanışmacı buluşma noktaları haline getiren bir anlayış yerleşmeli ve bu yönde bir çaba gösterilmelidir.

Sığınmaevindeki yaşamın düzenlenmesinde “kontrol”e yapılan vurgu, ülkemizdeki yaygın sağlık ve sosyal hizmet yaklaşımına göre, genel olarak kadınlara, özel olarak da sığınmaevine ihtiyaç duyan kadınlara adeta “özerkliğini kaybetmiş birey” gibi davranıldığını, çocuklar ve engelliler ile aynı kategoride ele alındıklarını bir kez daha hatırlatmıştır. Oysa özgürleştirici ve hak temelli yaklaşan bir sağlık ve sosyal hizmet modeli

çocuklar ve engelliler de dâhil, tüm bireylerin özerkliğini korumaya ve güçlendirmeye azami ölçüde dikkat eden bir yaklaşım gerektirmektedir.

Yaşam Alanı mı Yoksa Hizmet Hanesi mi?

Sığınma evinin bir yaşam alanı mı yoksa devletin görevlerini yerine getirdiği bir hizmet hanesi mi olduğu sorusunun yanıtı sığınma evinin önceki pratikleri açısından oldukça belirsiz görülmektedir. Açıkça belirtilmemekle birlikte burası daha çok hizmet sunulan hapisane, hastane, yetimhane gibi bir “hane” olarak ele alınmış, sığınma evinde kalan kadınlar da toplumsal anlamda “eksik”li kabul edilen bir durumda toplumun genel geçer düzenini bozmamaları adına bir tür tecrit içinde yaşayan kişiler olarak görülmüşlerdir. Kadınların kendi ifadelerinde de toplum içindeki bu yerleşik algı kendini gösteriyor: Sığınma evine başvuran kadınlar başlarından geçenleri anlatırken “sonunda buraya düştüm” ifadesini sıklıkla kullanıyorlar.

Sığınma evinin hizmet hanesi görünümünde olmasının birkaç nedeni olduğunu gözlemledik. Bunlardan ilki evin fiziksel koşulları ve iç düzenlemesi ile ilgiliydi.⁹ Kadınların kaldıkları odalar ve ortak kullanım alanları ile sığınmaevî çalışanlarının kullandıkları çalışma birimlerin aynı katta olması, sığınma evini ev’den çok bir çalışma alanı haline getirmişti. Buraya mesai saatlerinde gelen çalışanlar, yapılacak işlere ilişkin konuşma ve koşturmacalar, sığınma evinde kalan kadınların alanını belirlemede ve burayı evden çok işyeri haline getirmekteydi. Bu durum evde kalan kadınları evin özneleri olmaktan çok bir çalışma alanının nesnelere haline getiriyordu.. Mesai saatleri dışında ise farklı bir yaşam hüküm sürmekte; ev adeta çalışanların egemenliğinden kalanların egemenliğine geçmekteydi. Değişim sürecinde ofis vb. birimlerin ayrı bir kata taşınmaları, sığınmaevinde yasalarca belirtilen ve gözetilmesi gereken ev benzeri şekillenme için uygun zemini hazırladı.

Birinci ve ikinci katlarda bulunan, daha önce idarecinin ve nöbetçilerin kullandığı camlı bölmeler boşaltıldı ve kullanıma kapatıldı. Emekli sosyal hizmet uzmanı olan eski yönetici, pek onaylamamakla birlikte 2 yıl bu cam ofiste çalıştı; katların girişinde ve merkezinde bulunan, penceresi olmayan, gün ışığı almayan koridor bölmelerinden oluşan bu cam ofislerin kadınlar arası çatışmalara anında müdahale edebilmek, kadınların çocuklara davranışlarını gözleyebilmek ve sürekli bir kriz yaşanmasına müsait olan ortamı kontrol altında tutabilmek açısından faydalı olduğunu da inkâr edemeyeceğini ifade etmişti. Cam ofisler, yarattığı “Panopticon” çağrışımıyla, değiştirmeye başladığımız yapıya dair hem en sembolik hem en somut kontrol yöntemiymiş. Çalışanların cam ofisler kaldırılırsa kadınların birbirleriyle sürekli kavga edecekleri, birbirlerine ve çocuklarına şiddet uygulayacakları yönündeki ısrarlı uyarılarını gerçekleştirecek bir kötü kehanet olarak alıp cam ofisleri kaldırdık. Çalışanlar için dışarıya açık pencereleri olan, kadınlarla onları izlemeden ilişki kurabilecekleri ve başkalarına izlenmeden görüşme yapabilecekleri ofisler düzenledik. Kadınlara bireysel danışmanlık verilen odalar, uzman ile danışanı arasındaki ilişkinin mahremiyetini koruyabilecek, herkesle paylaşılmak istenmeyen duygusal anları, gözyaşlarını ve sevinçleri açığa vuran şeffaflıktan kurtuldu. Kadınların sürekli izlendiği, kontrol edildiği ve bir süre sonra bu kontrole duymaya başladığı bölümler kaldırılmak ya da daha yaratıcı amaçlarla kullanılmak üzere kapatıldı.

Güvenlik, koruma, kontrol, özel yaşam

Sığınma evini hizmet hanesi yapan diğer unsurda koruma ve kontrol konularında izlenen prensiplerdi. Yeniden yapılanma sürecinde kontrol ve özel yaşam ikilemi, sığınmaevî çalışanları açısından kolayca çözülemeyen önemli bir problem olarak karşımıza çıktı. Sığınmaevî çalışanlarının, ortak yaşamın düzenini sağlayabilmek için bir tür kontrol mekanizmasının olması gerektiği konusunda gösterdikleri direnç çok sayıda toplantı, fikir alış veriş ve pratik uygulama ile tekrar tekrar gündeme getirildi. Bu direncin aşılmasında kontrol edilmeye ve kendileri adına karar verilmesine, şiddetin bu tür biçimlerine alışık olan kadınların kontrollere karşı tepkisiz kalmaları, hatta bu kontrolü talep etmeleri de rol oynadı. Öte yandan görüşmeler sırasında kadınlar açısından sığınma evine gelmeye verilen anlamın çok da olumlu olmadığı, son çare olarak başlarını sokmak için buldukları bu yerde ne ile karşılaşılırsa ona razı olacakları, eleştirel ya da talepkar davrandıklarında bu şanslarını da kaybetmekten çekindikleri, beklentilerinin çok düşük olduğu zaman zaman ifade edildi.

Sığınma evinin öncelikli amacı şiddet görmüş kadınların şiddet uygulayanlardan uzak ve güvende olabilecekleri bir ortam sağlamaktır. Bu nedenle sığınma evlerinin adreslerinin gizliliği çok önemlidir. Sığınma evinde kalan kadınların ve çocukların şiddet uygulayan kişilerce yerlerinin bulunması yaşamsal tehlike oluşturabileceği için gizlilik ilkesi büyük önem taşımaktadır. Sığınma evinde kalan her kadın için bu gizlilik

gerekli olmayabilir. Ancak bu kaygıyı başkaları adına taşımak, onların güven içinde kalmalarını sağlamak önemli bir zorunluluktur. Bu ilkenin hayata geçmesi kurallar koymaktan çok, bu konuda kadınları bilgilendirip onların durumun hassasiyetini anlamasını ve ortak hayatın gereklerine katılmasını sağlamakla mümkün olabilir. Kaldı ki, bu amaçla konulan kuralların bir işlerliğinin olmadığı, amaca yönelik davranışın kurallar ve zorlamalarla değil, rıza ile sağlanabileceğini sığınmaevinin bizden önceki deneyimi de göstermekteydi.¹⁰

Zaten, yıllardır ulusal güvenlik uğruna özgürlüklerinden vazgeçmesi istenmiş bir toplum olarak yatkın olduğumuz “kontrol edilme ihtiyacı”, 11 Eylül sonrasında küresel olarak yaşanan “özgürlük mü güvenlik mi?” tartışmasıyla pekişmiş; toplumun tüm ezilenleri tarafından da ezilen bir toplumsal kategori olarak kadınlar için adeta elzem hale getirilmiştir. Ataerkil bir tezahür olan kadına yönelik kontrol mekanizmaları kadın mücadelesiyle kadınlar için bir kazanım alanı olarak tanımlanmış olan sığınmaevlerinde kendini yeniden üretmektedir; öteyandan kapitalist piyasa ilişkileri içinde özel güvenlik şirketleri üzerinden gelişen “güvenlik piyasası” sığınmaevleri pazarına el atmaktadır. Bu noktadaki ideolojik manipülasyon, kadınları evlerinin içinde, sokakta, adliyede, işyerinde erkek şiddetinden korumayan devletin sığınmaevleri için neden kendi kolluk kuvvetlerini harekete geçirmek yerine özel güvenlik şirketlerini devreye soktuğu sorusuyla birlikte okunmalıdır. Ülkemizde az şehirde ve az sayıda bulunan sığınmaevleri için ortak ya da bağımsız polis koruma bağlantıları kurmak mümkün. Sığınmaevlerini bir güvenlik ağı içinde toplamak ve gerekli güvenlik desteğini vermek devletin görevi olarak talep edilmektedir ve bu talep yerel ölçekte somut adımlar atılana kadar sürmelidir.

Bunun dışında evde güvenli yaşam ile ilgili daha önce sözünü ettiğimiz fiziksel koşulları yerine getirmek sığınmaevi personelinin görevidir. Ancak sığınma evinde kalan kadınların güvenliğini sağlamak adına da olsa özel yaşamın sınırlandırılması ve kontrol edilmesine yönelik yaklaşımlardan kaçınmak gerekir. “Evin içinde kuralları kadınların bireysel özgürlüğüne çok fazla sınır koymadan yön gösterici biçimde uygulamalıdır”.¹¹ Yaptığımız görüşmelerde dolap ve oda kullanımı, cep telefonu kullanımı, ilaç kullanımı vb. konular ile ilgili kontrollerin de kimi zaman özel yaşamın sınırlarını çokça aştığını fark ettik. Sığınma evinde ideal olan her kadın için ayrı bir banyosu ve tuvaleti olan odalar bulunması; bu alanın kadına hayatının “yorgun” bir döneminde ihtiyaç duyduğu mahremiyeti sağlamasıdır. Ancak hiç değilse kendi odaları içinde kendilerine ait kilitli dolapları ya da çekmeceleri olmalı ve bunların anahtarları kendilerine verilmelidir. Çok güvenli olmamakla birlikte bu yerlerin kendilerine ait kişisel eşyaları saklamaları için sınırlı da olsa bir imkân olduğu kendilerine anlatılmalıdır.

Önceki dönemde kadınların cep telefonlarını kullanmaları sınırlandırılmıştı. Evde bir dolapta kilitli tutulan telefonlar dışarı çıktıklarında ya da evde görüşme yapmak için kısa süreliğine kendilerine verilmekteydi. Bunun için üç gerekçe öne sürülmekteydi; telefonların çalınmasını engellemek, telefon sinyalleri aracılığı ile evin yerinin tespit edilmesini engellemek, telefon görüşmelerinin kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini uzaklaştırmak. Ancak telefon kullanımının sınırlandırılması bu üç niyetin de gerçekleşmesini engellemiyordu. Cep telefonu kullanımına getirilecek sınırlandırmadan umulan yarar ancak kişinin kendi isteği ile gerçekleşebilir. Kimi durumlarda uzmanlar kadınların cep telefonu görüşmelerinin onları psikolojik açıdan olumsuz etkilediğini belirtmekte, cep telefonu kullanımına getirilecek sınırlandırmanın bu tür bir faydası olacağı düşünmekteydi. Oysa güvenlik ile ilgili diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ancak kadınlarla ayrıntılı biçimde konuşup, cep telefonları üzerinden yaşanabilecek güvenlik sorunlarını örneklerle açıklayarak ve telefonlarının kontrolü kendilerine bırakılarak çözümlenebilirdi.

Unutulmamalıdır ki, sığınma evinde kaldıkları süre içinde kadınların güçlenmeleri ve kendi hayatlarının kontrolünü kendi ellerine alabilmeleri temel amaçtır. Kontroller ve sınırlandırmalar kadınların güçlenmelerine engel olur, kararları ve hayatları üzerindeki dışsal kontrolün sürdüren bir ortam hazırlar. Böyle bir ortam güçlenme açısından öğretici ve güdüleyici değildir. Aksine birilerinin onun için neyin iyi ya da kötü olduğunu söylediği, onun yerine kararlar verip ona da yapması gerekenleri öğütlediği, kendini gerçekleştirme olanağı bulamadığı, bu anlamda da tahakküm içeren bir diğer toplumsallık biçimi olmaktan öteye gidemez. Wave raporunda da bu konu önemle vurgulanmaktadır. Rapora göre “Her kadın uygun gördüğü şekilde hayatını sürdürme ve bu konuda bağımsız kararlar alma hakkına sahiptir. Denetleme ve yönetme eğilimindeki kurumlar kadınların güçlenmesi amacına uygun değildir”.¹²

Koruma ve güvenlik konusu değerlendirilirken sığınma evindeki kadınların, her an kendilerine ve çevrelerine zarar verebilecek suçlular ya da sapkın kişiler değil; şiddet sonucu yaşadığı travmanın etkisi altında olan ancak bundan kurtulma stratejisi geliştirmek üzere sığınma evine gelmiş olan kimseler olduğunu görmek gereklidir. Bu nedenle evde yaşama ilişkin güvenlik önlemleri alınırken dikkatli davranılmalı, gereğinden fazla

kural koymaktan kaçınmalı, fazla kontrolcü olmamaya özen göstermelidir. Aksi takdirde şiddet deneyiminin kadınlara yüklediği suçluluk duygusunu pekiştirme tehlikesi gündeme gelir.

Kontrol güçlenmenin karşıtıdır. Birlikte yaşanan bir yerin kuralları olmakla birlikte bu kuralların özel yaşamı kontrol eder hale gelmemesine dikkat edilmelidir. Sığınma evinin kuralları geçmiş deneyimlerin paylaşıldığı ve ortaya çıkan şikâyetlerin değerlendirildiği ev toplantılarında katılım, birlikte karar verme ve danışma gibi mekanizmaları işleterek, çeşitli durumlara yönelik çözümler üretebilmek amacı ile konulmalı ve uygulanmalıdır. Asgari şartları sağlayacak düzenlemeler yapılmalı, bunun dışında kalan kurallar durumlara ve kişilere göre değişiklik gösterebilen ve birlikte dönüştürülebilen, dikkatlice uygulanması gereken, katı ve kısıtlayıcı olmayan yapılar olarak ele alınabilmeli, müzakere edilebilmelidir. Bu tartışma, modern iktidar araçlarının dayatıları ile çevrili bir yaşamı pratik eden kadınlar, özellikle sığınmaevi çalışanları için ilk anda bir tür “keyfiyet” olarak algılandı. Ancak bütüncül bir bilinç dönüşümü içinden bakıldığında bunun yaşamının kontrolünü ellerine almak isteyen kadınlar için önemli ve ataerkil toplumsal örüntü içinde belki de tek fırsat olduğunu söylemek mümkün.

Kendi tercihlerimiz ve doğrularımızla birlikte katılabildiğimiz bir yaşam imkânı; mevcut toplumsal bütün içinde, dayatılar, kurallar ve baskılarla değil, kendi sınırlarımızı çizerek var olabileme olanağı; bütüne dâhil olma ve bütünü dönüştürebilme gücü ancak bu şekilde ortaya çıkabilir.

Son olarak kadınların güvenliği ile ilgili bir başka konuya değinmekte yarar görüyoruz. Kapitalizmin kültür endüstrisi kadınların yaşamına yeni bir rant sağlayıcı olarak bakmaya başlayalı beri, medya da kadınlar açısından yaşamsal tehditler içeren bir hal almıştır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ve kadına yönelik şiddetin türlü biçimlerini gözler önüne sermekte, bunu yaparken de “aile içi değerlerin korunması” gibi bir takım ilkel ataerkil söylemlerle bu şiddetin sürmesine, kadınların ve çocukların bu şiddet ortamlarına geri dönmelerine, şiddet gösterenin haklı gerekçelerini ortaya koymaya çalışarak onun da mağdur rolüne bürünmesine ön ayak olmaktadır. Bununla da yetinmez, birbirlerini tanımayan hatta doğru dürüst görmemiş insanların birleşmelerini hazırladıkları ışıltılı ortamlarda halkın gözleri önüne sermekte, stüdyo ışıklarından gerçek ışıklara geçildiğinde yaşamın alacağı hal sorgulanmamakta, ortaya çıkabilecek travmalar ise bir başka programa malzeme olabilecekleri oranda heyecan yaratmaktadır. Kadın kuşağında yer alan ve aile dramları üzerine şekillenen bir dizi yayın kimi zaman sığınma evine gelen kadınların can güvenliğini sarsacak açıklamalara yer verebilmektedir. Ayrıca medya üzerinden kurulan, telefon ve mesajlarla başlayan arkadaşlıklar bazen kadınların içinde buldukları güç durumu istismar edecek kimselerle karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Tüm bunlar kültür endüstrisi pratiği içinde tezahür eden ve çeşitli biçimlerde yeniden üretilen ataerkillik ve kadına yönelik şiddeten başka birşey değildir.

Bu haliyle günümüz medyası sığınma evinde kalan kadınlar için güvenliği tehdit eder.. Bu konumda kadınlara geniş bilgi verilmeli ve uyarılarda bulunulmalıdır. Medyada bu tür yayınların engellenmesi için şikâyetlerde bulunmak, bunun için oluşturulan gruplarla ilişki içinde olmak gerekir. 10. sığınma evleri kurultayında medyada kadına yönelik şiddet konu edinilmiştir:

Medyada kadına yönelik şiddetle ilgili yapılan birçok haber ve program erkek şiddetini meşrulaştırmakta ve tekrar üretmektedir. Bu durumun aktif biçimde takibinin ve teşhirinin yapılabilmesi için MEDİZ (Medya İzleme Grubu) ile işbirliği yapılmalıdır.¹³

Danışmanlık ve Destek

Sığınma evlerine başvuran istismar edilmiş kadın ve çocuklara yönelik danışmanlık hizmetinin amacı, bu kişilere, hayatlarının kontrolünü ellerine alabilmek ve maruz kaldıkları şiddetten uzak bir hayat kurabilmek için gerekli cesareti ve güçlenmeyi sağlamaktır. Danışmanlık hizmetinde bilgi, donanım ve hassasiyet esastır. Danışan kişinin amaçlarını net olarak anlayıp bu amaçlara ulaşmak için mümkün olan seçenekleri ortaya koyabilmek için gerekli bilgi ve donanıma sahip olmak; görüşmede ortaya çıkan kaçınılmaz iktidar ilişkisi yerine güven ve dayanışma duygusuna dayalı bir ilişki kurmak için gerekli hassasiyeti göstermek önemlidir. Ayrıca kadınlara yönelik danışmanlık hizmetinin kadınlar adına neyin iyi olduğuna karar veren bir mekanizma olarak değil, kadının amaçlarına ulaşmasını sağlayacak araçları ona sunan bir destek sistemi olduğunu unutmamak “kadınla birlikte hareket etmek” yerine, “kadının yerine hareket etme” tehlikesine düşmemek gerekir. Kadınlar kendilerini düşünen ve içlerinde buldukları durumu iyi tahlil edebilen uzmanların bilgilerinden yararlandıklarını anlamalıdır. Bu basitçe tavsiye olarak değil, dayanışma içindeki kadınların bilgileri ile yaşam

deneyimleri arasında bir alışveriş olarak algılanmalı; hiyerarşik olmayan, karşılıklılık esasına dayalı bir ilişki kurulmalıdır.

Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevine başvuran kadınlar buraya, belediye binasında yer alan bir kadın danışma merkezi tarafından yönlendirilmektedir. Danışma merkezi sığınmaevi çalışmasının önemli bir ayağıdır. Üstelik yazının başında ifade ettiğimiz gibi kadının kurtuluşuna yönelik dönüştürücü/politik niyetleri gerçekleştirilmede kapsamlı işlevler edinebilir. İdeal olan kadınların içinde buldukları ve tek başlarına üstesinden gelmeye güçlerinin yetmediği durumlarda öncelikle ihtiyaç duydukları duygusal desteği ve harekete geçebilmeleri için gerekli gücü verme; onlara gerekli bilgiyi sağlama; amaçları ya da gereksinimleri doğrultusunda sığınmaevi dahil ilgili kurum, kuruluş ya da mekanizmalara yönlendirme; buralarla ilişkiye geçmelerinde kolaylaştırıcı olma rollerini yerine getirebilen bir danışma merkezi yapılmasıdır. Bu da sığınma evine yerleşme ihtiyacı içinde olmayan ama yol göstericiliğe gereksinim duyan kadınlar için çok önemli bir ön mekanizmadır. Bu gerekçelerle yola çıkınca kadınların başka bir şehre, kuruma ya da sığınmaevine geçerken 1-2 gece barınmaya ihtiyaç duydukları şiddet durumları için kurgulanmış, hafta sonları ve mesai saatleri dışında hizmet verebilecek bir geçici istasyon kurma çalışması önem kazanmaktadır. Ayrıca kırsal bölgelere ve kentin kıyılarına ulaşmak, buradaki kadınlara danışmanlık yapmak ve sığınmaevi hakkında bilgi vermek için gezici bir danışma merkezinin kurulması konusunda da projeler geliştirilebilir.

Çocuklar için

Sığınma evinde yeni dönemde gerçekleştirilen temel düşünce dönüşümlerinden biri de çocuklara yönelik hizmetler kapsamında yaşanmıştır. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınma Evinde yaptığımız gözlemler boyunca bir sığınma evinin en temel birimlerinden birisinin çocuk bakımı, eğitimi ve danışmanlığı ile ilgili birim olduğunu bir kez daha gördük. Avrupa'daki çok sayıda sığınma evi deneyiminden yola çıkılarak hazırlanan raporda da sığınma evleri kurultayları tarafından deklare edilen bildirimlerde de sığınma evlerinin çocuklar için de barınaklar olduğunun unutulmaması gerektiği vurgulanmaktadır. 10. kurultayda şu ifadeler yer almaktadır:

Sığınaklar aynı zamanda çocuklar içindir, ancak çoğu kez çocukların ihtiyaçları yeterince göz önüne alınmamaktadır. Sığınakta kalan çocuklar birey olarak görülmeli, sığınmağın fiziksel koşulları ve çalışma biçimi onların ihtiyaçlarını göz önüne alarak düzenlenmeli, onların yaşadıkları ve tanık oldukları şiddetle ilgili uzmanlaşmış bir çalışan sığınakta görevlendirilmelidir.¹⁴

Bu anlamda, çocuklara yönelik hizmetler kadınlara yapılmış bir iyilik değil, sığınma evinin temel görevlerinden biridir. Çocuk birimi çocukların sağlıklı gelişimi için anne-çocuk iletişimi ve ilişkileri ile ilgili eğitim ve danışmanlık desteği vermeli, ayrıca çocuğun eğitimine ve yaşama yönelik güvenini tazelemesine yönelik çalışmalar yapmalıdır. Kadınların güçlenmeleri, çocukları ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri ve çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri atlatabilmeleri özenli bir çalışma gerektirmektedir.

deneyimleri atlatabilmeleri özenli bir çalışma gerektirmektedir.

Çankaya Belediyesinin eski yönetimi döneminde çocuklara ilişkin hizmetler “kreş” kavramı altında tanımlanmış; bu birim çalışanlar ve kadınlar tarafından dışarıya çıkarken çocukların bırakılabileceği bir kreş olarak algılanmıştı. Burada da kültürel kodlar yine devreye giriyor; iş arama, çalışma, resmi kurumlarla görüşme gibi dışarı çıkma gerekçeleri ve bu nedenlerle çocukları kreşe bırakmak meşru görülür ve desteklenirken; arkadaşlarla buluşma ya da yalnız kalma amacıyla çocukları kreşe bırakmak eleştiriliyordu. Bu, kalan ve çalışanlar kadınlar arasındaki önemli çatışma alanlarından biriydi. Ataerkilliğin kendini kadınlar arasında yeniden ürettiği temel alanlardan biri olan “annelik” üzerinden pek çok önyargı, yargı ve eleştiri geliştiriliyordu. Çocuk bakımı ve eğitimi konularında zıtlıkları olan bilgi, deneyim ve alışkanlıklara sahip kadınlar ve öğretmenler sürekli tartışıyor; “kötü annelik” ve “kötü öğretmenlik” suçlamaları karşılıklı olarak sıkça kullanılıyordu.

Çatışmalar yoğun olarak kadına yönelik şiddetin olağan etkilerinden biri olan etrafa, hayata, çocuklara karşı ilgisizlik ve sorumluluklarını yerine getirememeye durumunun damgalanması nedeniyle yaşanıyordu. Çocuklar arasında yaşanan bazı olaylar, çocuk birimini sadece kreş olarak gördüğümüzde çocukların çoğunun maruz kaldığı fiziksel ve cinsel istismarı fark edemediğimizi, annelik-öğretmenlik tartışmaları sırasında çocukların sorunlarının gözden kaçtığını, kadınlarının çoğu kez istismarı ihmalde gizlediğini gösterdi.

Bunların fark edilmesi ve alanın literatür bilgisi doğrultusunda çocuk birimi her yeni gelen çocuğa öncelikle çocuk ihmali ve istismarı değerlendirmesi yapan, gerektiğinde çocuğu ve anneyi bir üniversitenin

Çocuk Koruma Merkezine yönlendiren, çocukları bireysel ve gelişimsel özelliklerine göre destekleyen, anne-çocuk, okul-çocuk ilişkileri üzerine çalışan bir birim olarak yeniden düzenlendi. Sığınmaevindeki çocuklarda “olumlu erkek rol model” gelişimi amacıyla güvenilir, kadın sorunlarına duyarlı, şiddet alanında eğitim almış bir erkek öğretmen literatürde de önerilmesinden aldığımız cesaretle görevlendirildi.¹⁵

Verimli bir sığınmaevi için yönetsel yükümlülükler:

Eğitim:

Ataerkillikten bağımsız, alternatif bir yaşam alanı kurma çabasında çalışanların çeşitli destek mekanizmalarına ihtiyaç duyduklarını görmek/fark etmek yönetici kadronun geçirmesi gereken bilinç dönüşümlerinden birisidir.

Bu ihtiyaçların ilk ayağı “bilgilenme” ihtiyacıdır. Yaptığımız görüşmelerde sığınma evinde çalışan kadınların bu konuda çok istekli olduklarını kolayca gözlemledik. Sığınmaevi çalışması hem bir farkındalık hem de bir teknik bilgi işidir. Bu nedenle sığınmaevi çalışanlarının her düzeyde personel için geliştirilecek eğitimlerden yararlanmaları sağlanmalıdır. Bu eğitimlerin ilk aşaması toplumsal cinsiyet duyarlılığı ve farkındalığının geliştirilmesi olmalıdır. Çalışmaların içeriği ataerki toplum yapısını tanımak, toplumsal cinsiyet duyarlılığı geliştirmek, kadınlar arasındaki ortaklıkları vurgulamak ve bu ortaklıkların yarattığı dayanışma duygusunu ön plana çıkartmak olmalıdır. İkinci aşamada insanlar arasındaki farklılıkların eşitsizlik kaynağı olmadığı, aksine gözetilmesi gerektiği ve zenginleştirici olduğu üzerinde durmalı ve buna dayalı bir demokrasi kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Eğitim çalışmaları yerleşik ataerki dilin değişmesi için de gereklidir. Kadınlara hitap ederken ya da yapılan çalışmaları anlatırken kullanılan dil ataerki toplumsal cinsiyet ideolojisini yeniden üreten en kuvvetli araçlardan biridir. Sığınmak, sığınma evi, konukevi, konuk, mağdur, kurban gibi terimleri kullanırken dikkatli olunmalıdır. Bu şiddetle mücadelenin ilk adımı olarak görülmelidir.

Eğitim çalışmaları yerleşik ataerki dilin değişmesi için de gereklidir. Kadınlara hitap ederken ya da yapılan çalışmalarda kullanılan dil ataerki toplumsal cinsiyet ideolojisini yeniden üreten en kuvvetli araçlardan biridir. Sığınmak, sığınma evi, konukevi, konuk, mağdur, kurban gibi terimleri kullanırken dikkatli olunmalıdır. Bunu şiddetle mücadelenin ilk adımı olarak görmek gerekir.

Eğitim, çalışanların kendilerini yeterli hissetmeleri, gerekli uzmanlık bilgisine ulaşma yollarını tanımaları ve kullanmaları, ekip çalışmasını öğrenmeleri gibi ihtiyaçlara da cevap verecektir. Şiddet ile ilişki kurarken edinilmesi gereken bilgi ve davranış teknikleri konunun uzmanları tarafından çalışanlara aktarılmalıdır. Cinsel istismar ve çocuklara yönelik şiddet, kadın ticareti, kadın sünneti, yasal değişiklikler, göçmen ve sığınmacı kadınlara ilişkin yasalar, engelli kadınlar, çocuk çalışmaları, Travma Sonrası Stres Bozukluğu gibi kimi özel konularda bilgilendirme çalışmaları gereklidir.

Bilgilerin geliştirilmesi ve yenilenmesi için de bir dizi faaliyet yapılabilir. Sığınma evi çalışanlarına yönelik seminerler vermek üzere çeşitli uzmanlar davet edilebilir. Uzman personelin kendisini yenilemesi ve bilgilerini geliştirebilmesi için eğitim faaliyetlerinde bulunmasına destek olmak ilgili bilimsel toplantılara, konferanslara ve seminerlere katılımı teşvik etmek önemlidir. Sığınma evinde çalışanların ve kadınların alanla ilgili konularda bilgilendirmelerine yardımcı olacak kaynakların bulundurulması gerekir.

Bakım verenlerin bakımı:

Sığınmaevi çalışanlarının verimli çalışabilmeleri sağlayacak ihtiyaçların ikinci ayağını da rehabilitasyon çalışmaları oluşturur. Sığınma evinde çalışmak, başlı başına yıpratıcı bir deneyimdir. Sığınma evinde çalışan kadınlar, burada kalan kadınların yaşadıkları güçlükleri çeşitli şekillerde paylaşırlar. Kadınlar arasında oluşan empati ve ortak bilinç; kadına yönelik şiddetin özel değil kamusal bir sorun olduğu düşüncesi; ve şiddetle mücadeleden sorumlu olma inancı bu paylaşımın temellerini oluşturur. Çalışanların sığınma evine başvuran her kadımla birlikte çok ve çeşitli sorun alanı ile karşılaşmaları ve çözüm üretmeye çalışırken ortaya çıkan sınırlar ve zorluklar sığınmaevi çalışmasını bir kat daha güç bir hale sokmaktadır.

Öte yandan yapılan görüşmelerde çalışanların ifadelerinden yola çıkarak sığınma evinde çalışan kadınların burada çalışmayı bir ayrıcalık olarak gördükleri, burayı herhangi bir işyeri olarak değil kendilerini ait hissettikleri bir çalışma alanı olarak tanımladıkları, buradan ayrılmak istemedikleri kanısı uyanmaktadır. Çalışanların kuruma yönelik bağlılıklarındaki bu gücün kaynağını sığınmaevi çalışmasının niteliğinde aramak mümkün. Burada yürütülen çalışma doğrudan doğruya yaşadığımız hayata ve kadın olmaya dair bir değer üretmektedir. Bu da çalışanların ihtiyaç duyduğu güdülenimi sağlayan önemli bir kaynaktır.

Ancak yine de süreç içinde çalışanların yoğun bir tükenmişlik duygusu içinde olduklarını ve bu duygularla başa çıkmakta güçlük çektiklerini gördük. Ayrıca sığınmaevi personelinin devamlılığı kurumun devamlılığı ve işlerliği için gereklidir. Dolayısıyla personelin mesleki yıpranmışlıkla başa çıkmasını sağlayacak rehabilitasyon kanalları oluşturmalıdır. Personel açısından bu tür bir güçlenme yeniden yapılanma sığınmaevi çalışmasının verimliliği için öncelikli olmalıdır. Sığınma evinin işlerliğini sağlamak ancak eğitime ve güdülenime sahip personel ile mümkün olabilir.

Sürdürülebilir bir düzen kurmak:

Gözden geçirmek ve sorgulamak durumunda olduğumuz en temel yapılardan biri de sığınma evinin çalışma ilkeleridir. Burada hem siyasi hem bürokratik örüntülerle çevrili yapıya yönelik bir sorgulama yapmaya çalıştık. Bu zorlu süreci ele alırken temel ilkemiz yine esas olanın uzmanlık bilgisi ve kadın dayanışması olduğudur. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevinde yeni dönemde uygulanacak çalışma planı da dayanışmayı ve uzmanlık bilgisini temel almalıdır. Uzmanlık bilgisine dayalı bir çalışma sistemi, ekip çalışmasını da beraberinde getirmelidir. Çalışma planı, bir anlamda, dayanışma planına dönüşecek olan bu sistemde esas olan şiddete ve ataerkil tahakküme karşı net tavır alabilen bir ekibin sorumluluk temelinde örgütlenmesidir. Kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar çok yönlü uzmanlık bilgisi ve yaklaşımını gerektirmektedir. Bu anlamda ekip çalışması büyük önem kazanmakta; grup dinamikleri üretimin niteliğini belirleyebilmektedir. Çalışmalar, yaptıkları işe ve bu işin feminist ilkelerine inanan bir ekiple yürütülmelidir. Sığınaklar, konuya kadın-erkek eşitsizliğinin yarattığı yapısal sorunlar çerçevesinde yaklaşan, bunlarla mücadele ile ilgili kararlılık içinde olan ve sığınmaevini bu mücadelenin bir aracı olarak gören kadınların çalışması gereken yerlerdir. Klasik bürokrasi kurumlarının hiyerarşik yapısını sığınmaevi ilkeleri ile bağdaşmaz. Burada, görev ve yetki paylaşımına dayalı yatay hiyerarşiler esas olmalıdır. Unutulmamalıdır ki, "sığınma evi" köklerini 60'larda başlayan ve 70'lerde somutlaşan feminist tartışmalarda salmıştır. Dolayısıyla özünde bürokratik bir zorunluluk, Birleşmiş Milletler ya da Avrupa Topluluğu gibi uluslararası kuruluşların dayatmaları sonucu zorunlu olarak kurulan bir kurum olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kurumların şekil değiştirip, bürokratik yapısını içinde ataerkil toplumsal yapının özelliklerini taşıyan ve yeniden üreten bir ajan haline gelmemesine özen gösterilmelidir. Örgütlenme yapısından başlayarak ataerkil güç ilişkilerine alternatif oluşturacak bir ilişkisellik içinde olmak kadınlara alternatif bir yaşamın varlığı ile ilgili ilk ümidi verir ve onlara örnek olur.

Sığınmaevleri için çeşitli örgütlenme modelleri vardır. Bu modeller, finansman kaynakları, girişimcinin tüzel kişiliği vb. koşullara göre değişebilmektedir. Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi için geliştirilecek yönetsel ilke bu kurumun temel amaçları, finansal kaynakları ve yasal bağımlılıkları çerçevesinde düşünülmelidir. Bu kurum bir belediye kuruluşudur. Kuruluş belediye ile olan organik bağı nedeniyle de ister istemez ülkedeki aktif siyasetin etkilerine maruz kalma tehlikesi yaşamaktadır. Bu nedenle yönetsel ve örgütsel yapı öncelikle özerkliğini koruyacak niteliklere sahip olmalı; sürdürülebilir olmalı; siyasi farklılaşmalara karşı dayanıklılık gösterebilmelidir.

Bu dayanıklılık öncelikle kurumun dayandığı temel yapının yönetici değil ekip olması, bilginin hiyerarşi üretmemesi, kolektif karar mekanizmalarının kurulması ile sağlanabilir. Kurumda bir yönetici hem ev içi ilişkilerin zedelenmesine neden olur, hem otoriter yapıdan bağımsız bir ortam yaratılmasını engeller. Ayrıca kurulmaya çalışılan yatay hiyerarşinin değişmesine sebep olur. Bir diğer sakınca ise uzmanlık bilgisinin dışında bir otoritenin siyasi iradenin yansıması olabileceği ve evin devamlılığını tehlikeye sokabileceğidir. Bu nedenle evde bir yönetici değil, ev içi işleyişin gündelik devamlılığına ilişkin görevleri yerine getiren ve birimler arası koordinasyonu sağlayan bir sorumlu olması düşünülmüştür. Ekip olarak birlikte geliştirmeye çalıştığımız raporlama sistemi ve değerlendirme kriterleri kendi çalışmamızı görmek, eksiklerimizi giderip başarılarımızı pekiştirmek için gerekli bir uygulamadır.

Ayrıca, bağımsız kadın örgütlerinden oluşan bir İzleme ve Danışma Kurulu ile çalışmak, şeffaflık ve hesap verebilirlik, ilkelerini temel alan bir sistem kurmak için zorunlu görünmektedir.

Hala sürüyor

Bu yazıda kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesini ve ataerkinin etkileri ile mücadele etmeyi kendi çalışma alanlarında ve yaşamlarında öncelikli sayan iki kadın olarak, söz konusu süreçte yaşadığımız ve hala süren bu deneyimi paylaşmak istedik. Yazı biterken, Ağustos 2009'da başlayan çalışmanın bitmediğini söylemek gerekir. Bu nedenle, yazı, pratik edilen ve devam eden bir süreci yazmanın zorluklarıyla maluldür. Sığınmaevinde kurulduğu günden bu yana yürütülen çalışmaları feminist eleştiriden geçirmeye ve özellikle kolektivizm ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirmeye çalıştık. Bu metnin son sözleri, bizlerle birlikte bu zorlu çalışmaya girişmiş; elini taşın altına koymuş; ortak bir amaç çerçevesinde bir araya gelmiş; tartışmalarla, çatışmalarla ve uzlaşmalarla yolunu bulmaya çalışmış bütün ekibimize olan inancımızı ve teşekkürlerimizi tekrarlamak olsun.

¹ Kamusal alan ve kamusal güç ilişkileri ile ilgili tartışma için bkz. Diane Elson and Ruth Pearson, "Third World Manufacturing", ed. Feminist review, Waged Work: A Reader (London: Virago, 1986)

² World Conference on Human Rights Vienna, 14-25 June 1993 Vienna Declaration and Programme of Action [http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/a.conf.157.23.en?opendocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/a.conf.157.23.en?opendocument)

³ Karakaş, Sultan, Ülker Şener, Nur Otaran, *Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu* (T.C. KSGM Yayınları, 2008)

⁴ Ataerkilliğe ve ataerkilliğin tezahür etmesine ilişkin kavramramsal tartışmalar için bkz. Gökçe Bayrakçeken Tüzel, *Being and Becoming Professional: Work and Liberation Through Women's Narratives in Turkey* (Phd Thesis Submitted to the Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara, 2004) Gökçe Bayrakçeken Tüzel, "Feminist bir doktora tezi yazmak...", *méthodos kuram ve yöntem kenarından*, ed. Dilek Hattatoglu & Gökçen Ertuğrul, (İstanbul: E Yayınları, 2009).

⁵ Kadın bakış açısına duyarlı sosyal bilimler ve sosyal hizmet anlayışı için aile her zaman huzura harmoniye ve dayanışmaya dönük bir yapı değildir. Aksine, ataerkil hegemonyanın üretildiği, erkek egemenliğine dayalı toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dayatıldığı içselleştirildiği, normalleştirildiği ve yeni nesillere aktararak yeniden üretildiği, bu ilişkiler içinde aile içi şiddetin kolayca baş gösterebildiği bir kurum halini alabilir. Ataerkil aile yapısı içinde kadınlara ve çocuklara yönelik baskı ve iktidar uygulamaları çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir. Ayrıca ailenin özel alanının dokunulmaz hatta kutsal olduğu, dış etkilere kapalı olması gerektiği, ancak bu şekilde ailenin bütünlüğünün ve devamlılığının korunabileceği yönünde yaygın toplumsal kabuller, kadının kendi mağduriyetini dile getirip bundan kurtulmak için yardım almak ve stratejiler geliştirmek olanağını elinden alır ve onu savunmasız bırakır. Dolayısı ile aile kurumuna eleştirel gözle bakabilmek ve eşler arası ilişkinin temel belirleyeni olan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ve ataerkil toplum yapısının farkında olmak sığınma evi çalışmasının ve danışmanlığın esas çıkış noktaları olmalıdır. Konuyla ilgili olarak bkz. Leyla Gülçür, Pınar İlkaracan, Canan Arı, *Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz* (İstanbul: Metis Yayınları, 1996); Aksu Bora, İlknur Üstün, "Sıcak Aile Ortamı" : *Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler* (İstanbul: TESEV - Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları, 2008); Mary Langan, "The Unitary Approach: a feminist critique," *Women, The Family And Social Work* ed. E. Brook & A. Davis (London: Tavistock Publications, , 1985); Joan Orme, "Feminist Social Work," *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*, (London: Mcmillian Pub, 1998); The Birmingham Women and Social Work Group "Women and Social Work in Birmingham," *Women, The Family And Social Work* ed. E. Brook & A. Davis (London: Tavistock Publications, 1985) .

⁶ Osmanlı'da kadın dernekleri ve yardımlaşma ilişkisi için bkz. Elif Ekin Akşit "Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Kamusal Kavramının Dönüşümü ve Dışladıkları" *SBF Dergisi* 64/1, (2009); Serpil Çakır, "Osmanlı Kadın Dernekleri," *Toplumbilim* 52 (1991); Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*. (İstanbul: Metis Yayınları, 1994). Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (İstanbul: Metis Yayınları, 2003).

⁷ Helga Rittersberger-Tılıç, Sibel Kalaycıoğlu, *Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar Cömert "Abla"ların Sadık "Hanım"ları* (İstanbul: Su yayınevi, 2001).

⁸ Aksine, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği'nin 23. Maddesinde; gerekse Özel Hukuk Tüzel Kişileri İle Kamu Kurum Ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği'nin 12. maddesinde fiziksel koşullar aşağıdaki gibi tanımlanmış; tanımlamaya ek olarak binanın her bölümünün düzenlenmesinde ev ortamına benzerlik yaratılması özellikle belirtilmiştir.

⁹ Fiziksel koşulları basitçe tarif etmek gerekirse, Çankaya Belediyesi Kadın Sığınmaevi üç kattan oluşmaktadır. Her kat hemen hemen aynı mimari plana sahiptir. Gözlemin gerçekleştiği dönemde birinci katta yatak odaları, mutfak, banyo, tuvalet, temizlik malzemeleri ve deterjanların bulunduğu bir depo, emanet kasası ve konukların emanette tutulmasını istedikleri eşyalarının bulunduğu bir oda, bir ofis, bir oyun odası, televizyonun bulunduğu bir salon, gözetmen ve uzmanların oturduğu bir camlı bölme bulunmaktaydı. İkinci katta da aynı bölümler bulunmaktaydı. Üçüncü katta odaların bir kısmı birleştirilerek yemekhaneye çevrilmiş, diğer odalar atölye vb. amaçlarla kullanılmak üzere düzenlenmiş, salon için ayrılan oda kreş haline getirilmişti.

¹⁰ Burada rıza demişken Gramsci'yi ve iktidarın kuruluşuna ilişkin kavramsallaştırmasını hatırlamakta yarar var. bkz. Forgacs, D. (ed). *A Gramsci Reader* (London: Lawrence and Wishart, 1988); Hall, S., Lumley, B., McLennan, G. "Politics and Ideology: Gramsci' in *On Ideology* (London: Hutchinson, 1978).

¹¹ Birgit Appelt, Verena Kaselitz, Rosa Logar (der) *Şiddetten Uzakta: Bir Sığınak Nasıl Kurulur? Nasıl Yürütülür?* Çeviri: Zeynep Korkman (İstanbul: Mor Çatı Yayınları, 2007): 36

¹² Appelt, Kaselitz ve Logar, *Şiddetten Uzakta*.

¹³ 10. Kadın Sığınakları Kurultayı Sonuç Bildirgesi http://www.ucansupurge.org/arsiv/www.ucansupurge.org/indexfc2a.html?option=com_content&task=view&id=4096&Itemid=77

¹⁴ 10. Kadın Sığınakları Kurultayı Sonuç Bildirgesi.

¹⁵ Birgit, Verena ve Logar, *Şiddetten Uzakta*.

Kaynaklar

10. Kadın Sığınakları Kurultayı Sonuç Bildirgesi

http://www.ucansupurge.org/arsiv/www.ucansupurge.org/indexfc2a.html?option=com_content&task=view&id=4096&Itemid=77

Appelt, Birgit, Verena Kaselitz, Rosa Logar (der) *Şiddetten Uzakta: Bir Sığınak Nasıl Kurulur? Nasıl Yürütülür?* Çeviri: Zeynep Korkman (İstanbul: Mor Çatı Yayınları, 2007).

Bayrakçeken Tüzel, Gökçe, *Being and Becoming Professional: Work and Liberation Through Women's Narratives in Turkey* (Phd Thesis Submitted to the Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara, 2004).

Bayrakçeken Tüzel, Gökçe , “Feminist bir doktora tezi yazmak...”, *méthodos kuram ve yöntem kenarından*, ed. Dilek Hattatoğlu & Gökçen Ertuğrul, (İstanbul: E Yayınları, 2009).

Elson, Diane & Ruth Pearson, “Third World Manufacturing”, ed. Feminist Review, *Waged Work: A Reader*, (London: Virago, 1986).

Karakaş, Sultan, Ülker Şener, Nur Otaran *Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu* (Ankara: T.C. KSGM Yayınları, 2008).

Rittersberger-Tılıç, Helga, Sibel Kalaycıoğlu, *Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar Cömert "Abla"ların Sadık "Hanım"ları* (İstanbul: Su yayınevi, 2001).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği

Taylı, Ülfet, Gülsun Kanat, Zelal Yalçın, *Aile içinde kadına yönelik şiddete karşı mücadele ve feminizm*.
<http://www.morcati.org.tr/bk03.php>

WORLD CONFERENCE ON HUMAN RIGHTS Vienna, 14-25 June 1993 VIENNA DECLARATION AND PROGRAMME OF ACTION [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument)